

jedinou, která má v Polsku plné právo a odkazovali evangelíky k pouhé toleranci, závislé na dobré vůli katolické strany. Král má za přední povinnost chránit práva církve katolické. Tehdy také bylo jména disidentů, zahrnujícího do té doby všechny náboženské strany v zemi, po prvé užito jako označení pro nekatolíky, vedené stále ještě řadou významných velmožů, z Bratří zejména Rafaelem Leszczyńským. Došlo chvílemi k napětí, jež hrozilo občanskou válkou. Ale brzy se ukázalo, že evangelíci již nemohou na odboj pomýšlet. Tu bylo tím významnější, že Vladislav, otec nepodobný, byl z vnitřních i z politických důvodů nábožensky snášlivý, aby si nepopudil pravoslavné ve východní části země a aby si nezatarasil cestu na švédský trůn. Jesuitům nepřál. I bylo evangelíkům snáze spokojit se s jeho všeobecnou přísahou, že bude chránit práv disidentů, i při výhradách katolíků, že tyto jeho sliby mají jen dočasný ráz. Král pak vystupoval jen proti sociniánům. Dával místo exulantům ze Slezska, kde Ferdinand nedodržoval náboženskou toleranci, takže do Polska odtud přibývalo mnoho německých evangelíků. Nicméně tlak s katolické strany trval a litevští kalvinisté ztratili kostel a školu ve Vilně zároveň se zrušením známé školy sociniánské v Rakově, a také Bratří utrpěli další ztráty, zejména v Ostrorogu [1637]. Tamní chrám zabrali katolíci. Bratrský kněžský seminář byl přenesen do Lešna, kam přesídlil i senior Jan Rybiński.

Slábnoucí polská Jednota se v těchto letech spojila s reformovanou církví malopolskou a litevskou. Vedle delegátů polských Bratří s Janem Rybińským v čele účastnili se závěrečného jednání ve Włodawě [1634] také B. Hartman a Komenský za české sbory. Řád Jednoty byl tu vzat za základ společných řádů agendárních a i tak byly povoleny Bratřím výjimky tam, kde chtěli setrvat při svých obyčejích, které reformovaní nepřijali. Šlo většinou o zvyklosti nevelkého dosahu. Naléhalo se však na Bratry, patrně na české, aby občanské seniory připouštěli k synodům. Vedle společné agendy byl připraven společný zpěvník. Přední seniři všech tří církví se měli scházet jednou za tři léta k poradám. Účastníci církve, územně svými obvody rozdělené, uzavřely tedy konfederaci při samostatné církevní správě pro každou z nich. V učení

se již předpokládal souhlas. Jednota tak nabývala vždy více rázu reformovaného, když se i její bohoslovci obraceli na reformované fakulty, hlavně do Holandska. Ve Franekeru byl profesorem Jan Makowski-Maccovius z polské bratrské rodiny z Łobženice, známý reformovaný orthodox [† 1644]. Bratrští bohoslovci českého původu vstupovali vždy více do služby polských sborů reformovaných. Byli mezi nimi i tak významní mužové jako Jiří Veselský-Laetus [† 1649] a jeho bratr Jan [† 1656], synové někdejšího duchovního správce v Rosicích u Brna, z nichž Jiří vynikl latinskými spisy exegetickými ke Skutkům a k Efeským a díly homiletickými i jako skladatel polských duchovních písní, Jan pak spisy historickými. Jeden z nich, *Speculum mysterii iniquitatis*, sleduje Antikrista v protivnicích evangelické církve, hlavně v papeži, a *Compendium historiae universalis civilis et ecclesiasticae* podává v přehledu obecných dějin dobré zprávy také o Jednotě podle Łasického a Cameraria. Bylo vícekrát vydáno.

Viděli jsme na projevech Komenského z r. 1631, že spojení Jednoty české s českou evangelickou církví nebylo tou dobou samozřejmé. Vzájemné vztahy mezi oběma církvemi, na domácí půdě již tak sblíženými, opět se uvolňovaly, když se obojí exulanti v cizině nutně přikláněli k církvím, které si navzájem byly tak vzdáleny. Zatím co Bratří napořád navazovali nejužší styk s reformovanými, uchylovali se ostatní evangelíci mezi luterské Slováky nebo do luterského Saska. Zde však byli trpěni jen při úplném souhlasu s tamním bohosloveckým směrem a s tamními bohoslužebnými způsoby. Kdo se odchyloval, byl vydán mnoha nesnázím a býval nucen hledat jiné útočiště. Za těchto okolností bylo skoro nezbytné, že se exulantský sbor v Perně za vedení Martiniova orientoval výrazně lutersky a zdůrazňoval úplnou shodu České konfese s Augsburskou. Bratří, také v Sasku mezi exulanty zastoupení, hájili však právo na vlastní sborový život. Spojení s českými evangelíky na základě České konfese jim neznamenal závazek ztotožnit se s luterstvím saského typu, jak je k tomu pobízel Martinius v pokračování starších snah luteránů, aby se Bratří cele vzdali své obzvláštnosti. Martinius způsobil, že byli ze země vypovězeni. Uchýlili se do Lešna. K nevěli